

hat ve Terakkî Fırkası'nın daveti üzerine Selânik'e giderek Beyaz Kule'de konserler verdi ve orada Sanâî-i Nefîse madalyasıyla ödüllendirildi. 14 Nisan 1914'te Muzika-i Hümâyûn'a bağlı Hânendegân-ı Hazret-i Şehriyârî bölümüne imtihanla ve mülâzım-ı evvel rütbesiyle alındı, bu görevine üç yıl sonra Sultan Mehmed Reşad'ın emriyle başmüezzinlik de ilâve edildi. Sultan Reşad'ın ölümünün ardından Sultan Vahdeddin ve Halife Abdülmecid Efendi döneminde hânendelik ve başmüezzinlik görevlerini sürdürdü. 1924'te hilâfetin kaldırılmasından sonra Ankara'da kurulan Riyâseticumhur İncesaz Heyeti'nde yüzbaşı rütbesiyle kısım muallimliğine tayin edildi. Ankara'da Mustafa Kemal Atatürk'ün takdirini kazandı; imtihanla Riyâseticumhur İncesaz Heyeti şefliğine, Atatürk'ün emriyle de binbaşılığa terfi ettirildi. 1930'da kendi isteğiyle emekliye ayrıldı ve ölümüne kadar Atatürk'ün yanında bulundu. Daha sonra İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyeti'ne tayin edildi. Atatürk'ün vefatına kadar devam eden bu vazifeden istifade ederek ayrıldı. Aralık 1931'de ezan ve kâmeti tercüme işiyle görevlendirilen dokuz kişi arasında yer aldı. 23 Kasım 1966 tarihinde İstanbul'da vefat etti ve Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi. Muzika-i Hümâyûn'daki görevi sebebiyle "Muzikalı Yaşar" ve daha çok "Hâfız Yaşar" olarak tanındı.

Hâfızlığı, hânendeliği ve mevlidhanlığı ile şöhret bulan Yaşar Okur bestelediği eserlerde bu sahadaki kudretini ortaya koymuştur. Tekke hayatı içinde yetiştiğinden küçük yaşta kendini dinî mûsiki atmosfere

Yaşar Okur

rinde buldu. İçinde yaşadığı tekkenin zâkirbaşısı Aksaraylı Âmâ Hâfız Hasan Efendi'den mevlid, tevşih, ilâhi, durak; Enderrunlu Hâfız Hüsnü Efendi'den mevlid; Harbiye Nezâreti Vezne Kalemi Mümeyyizi Nakşî Efendi'den rast, nihâvend, sûzinak ve hicaz fasılları; Defter-i Hâkânî Nâzırı Ziyâ Paşa'dan nevâ ve nişâburek fasıllarını meşketmiş, ayrıca Muallim İsmâil Hakkı Bey'den aldığı klasik mûsiki dersleriyle de kendini yetiştirmiştir. Pürüzsüz tiz sesiyle şöhret bulan Hâfız Yaşar gazel formunun en büyük ustaları arasında anılır. Selânik'ten dönüşünden sonra Homocord plak şirketinin davetiyle doldurduğu elli plağın çok rağbet görmesi üzerine Lirfon, Orfeon, Odeon ve Columbia plaklarına 1000'i aşkın şarkı ve gazel okumuştur. Klasik mûsiki eserlerini okuduğu yirmi kadar plağı İstanbul Belediye Konservatuarı (günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı) Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Hâfız Yaşar'ın bestelerinde klasik form tekniğiyle lirik ifadenin ustaca buluştuğu görülür. Yılmaz Öztuna onun bestelediği eserlerden bir tevşih, iki ilâhi, iki gazel, bir ninni, bir mersiye ve kırk bir şarkıdan oluşan listeyi neşretmiştir (bk. bibl.). Hâfız Yaşar'ın çeşitli dergilerde yayımlanan makalelerinin bir kısmı *Atatürk'le On Beş Yıl. Dinî Hatıralar* adıyla yayımlanmış (İstanbul 1962), kendi el yazısıyla bir deftere kaydettiği hatıraları da basılmıştır (*Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik, Riyâset-i Cumhûr İnce Saz Hey'eti Şefi Binbaşı Hâfız Yaşar Okur'un Anıları: [1924-1938]*, haz. Halil Erdoğan Cengiz, Ankara 1993). Ayrıca İstanbul'un büyük camilerinde teravih namazı esnasında okunan ilâhilerden derlediği *Ramazan-ı Şerife Mahsus Elli Yıllık Ünlü İlâhiler* (İstanbul 1963) adlı bir eseri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 654; Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur? ve Mevlidhanlar*, İstanbul 1951, s. 225; Mustafa Rona, *20. Yüzyıl Türk Mu-*

sikisi, İstanbul 1970, s. 280-285; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, II, 191-192; Gültekin Oransay, "Yayınlanmış Türk Din Musikisi Sözlü Anıtlarının Ezgileycileri", *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlmeleri Enstitüsü Dergisi*, III, Ankara 1977, s. 197-198; Öztuna, *BTMA*, II, 155-156.

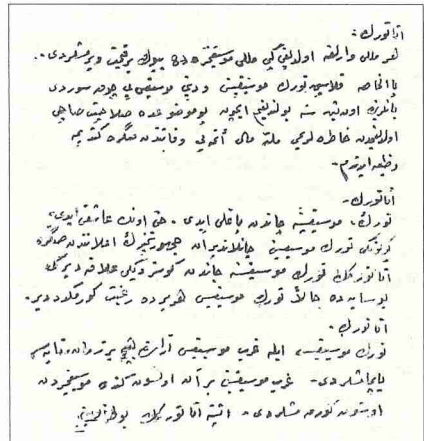
NURI ÖZCAN

OKYANUS

Grek mitolojisindeki, üzerinde insanların yaşadığı bütün toprakları çevreleyen engin suların tanrısı Okeanos'tan gelen kelimenin bugünkü Arapça'da karşılığı *um-mân*, Ortaçağ İslâm coğrafyacılığında kulanılan karşılığı ise *el-bahrü'l-muhîr*, *el-bahrü'l-muzlim*, *bahrü'z-zulme* / *zulumât* ve *el-bahrü'l-ahdardır*. Mes'ûdî, Zekeriyâ el-Kazvî'nî, Yâkût el-Hamevî, Şerîf el-İdrîsî, Bettânî ve İbnü'd-Delâî gibi İslâm coğrafyacılarının bu isimlendirmelerinde bir bütün kabul edilen okyanusların derin ve tehlikeli karakterleriyle oralarda hâkim olan şiddetli hava akımları rol oynamıştır.

İslâm coğrafyasındaki inanışa göre okyanus dünyanın iskân edilen bölümünü dört veya en az üç tarafından kuşatan denizdir. Mes'ûdî bu çevrelemenin sadece doğu, batı ve kuzey yönlerinde olduğunu ileri sürmüştür (*et-Tenbîh ve'l-işrâf*, s. 77). Kazvî'nî'ye göre dünyanın meskûn bölümünü yedi deniz çevrelemekte, ancak sonuncusu bunların tamamını içine almaktadır ('*Acâ'ibü'l-ma'âlu'kât*, I, 204). Ya'kût ise okyanusun ayın etrafındaki hale gibi dünyayı çevrelediğini söyler (*Mu'cemül-büldân*, I, 344-345). Genel görüşe göre Hazar denizi gibi dış denizlerle bağlantısız olanlar hariç denizlerin tamamı okyanusla doğrudan temas halindedir. Bu sebeple günümüz coğrafya anlayışında Hazar göl kabul edilir (dünyanın en büyük gölü); ona deniz denilmesi sadece büyüklüğünden dolayıdır. Karadeniz, İstanbul Boğazı ile Marmara denizine, Çanakkale Boğazı ile Akdeniz'e ve Cebelitârik Boğazı ile Atlantik Okyanusu'na bağlanır. Bu bakımdan adı geçen denizler Atlas Okyanusu'nun iç denizleri sayılır. İslâm coğrafyacıları genelde "bahr-i zenc, bahr-i Fâris, bahr-i Rûm" gibi isimlerle anıdıkları iç denizlerin dünyayı çevreleyen doğu-batı su sistemlerini oluşturduğunu ileri sürmüştür (a.g.e., a.y.). Kazvî'nî iç deniz dediği Akdeniz'in bir yakasında hristiyanların, diğer yakasında müslümanların yaşadığını kaydeder. İç denizlerle körfezlerin sularının bütün nehirlerin boşaldığı okyanustan temin edildiği görüşü âlimlerin çoğu tarafından benimsen-

Yaşar Okur'un kendi el yazısıyla hatıratının ilk sayfası (*Yaşanmış Olaylarla Atatürk ve Müzik*, s. 27)

miştir; ancak bunun aksini savunanlar da vardır. İslâm coğrafyacıları bu gibi konular üzerinde yoğunlaşmışlar, zaman zaman Kur'an-ı Kerim'deki ilgili âyetleri (en-Nahl 16/14; bk. el-Furkân 25/53; en-Neml 27/61; Fâtır 35/12; er-Rahmân 55/19) göz önüne alarak bunlara açıklık getirmeye çalışmışlardır.

Okyanusa "denizlerin büyüğü" ve "yeşil deniz" diyen Mes'ûdî (*et-Tenbîh ve'l-işrâf*, s. 75-76) uçlarının belli olmadığını, ölçümlerinin ancak tahmini yapılabileceğini ve sonunda Çin denizine bittiğini söyler. Mes'ûdî bu ifadesiyle bugünkü Hint ve Pasifik okyanuslarından bahsetmektedir. İnsan bilgisinin okyanusun ölçülerini kapsamaya yetmediği sözü (*a.g.e.*, s. 77) Mes'ûdî döneminde bu konuların gerçekten az bilindiğini göstermektedir. Ya'kûb b. İshak el-Kindî ve Yâkût gibi âlimler de okyanusun geçilemez olduğunu söylerler. Okyanusta (Atlas okyanusu) ilk defa seyahat gerçekleştiren coğrafyacı Endülüslü İbnü'd-De-lâî'dir ve onun eseri Kazvîni tarafından kullanılmıştır ('*Acâ'ibü'l-ma'âlu'kât*, II, 388). Okyanustaki gelgit olayları ve suyunun tuzluluğu da dikkatleri çekmiş, bunlar genelde ayın hareketlerine bağlanmıştır (Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb*, I, 113-115; *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, s. 77). Mes'ûdî, sudaki tuzluluğun eskilerin düşündüklerinin aksine sıcaklıkla ilişkilendirilmemesi gerektiğini belirtir ve yer yer Batlamyus'un görüşlerini aktarır; bütün nehirlerin kaynağı olarak da aynı bir tatlı su okyanusunun varlığından söz eder. İslâm coğrafyacıları, okyanustaki adaların 270.000'e ulaştığını ve bunların bazılarında denizcilere fazla uzağa açılmamalarını ihtar eden heykellerin olduğunu kaydeder. Günümüzde okyanusları konu edinen bilim dalı "oşinografi" (deniz bilimi) adını alır. Bu dalda çalışan ilim adamlarının hesaplarına göre 510 milyon km² olan yeryüzünün 361 milyon km²'sini (Büyük Okyanus 180 milyon km², Atlas Okyanusu 106 milyon km², Hint Okyanusu 75 milyon km²) yani % 71'ini okyanuslar ve onlara bağlı denizler kaplamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 113-115, 118-130; a.m.f., *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, Beyrut 1981, s. 62, 75-82; Şerîf el-İdrîsî, *Nüzhetü'l-müş-tâk* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 344-346; Zekerîyyâ b. Muhammed el-Kazvîni, '*Acâ'ibü'l-ma'âlu'kât* (nşr. F. Wüstenfeld), Göttingen 1849 → (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1994, I, 105, 204; II, 388; Ahmet Ardel, *Hidrografiya: Okyanuslar ve Denizler*, İstanbul 1975, s. 7, 11; Carra de Vaux, *Okyanus*, I, IX, 387; D. M. Dunlop, "al-Baḥr al-Muḥîṭ", *EP* (İng.), I, 934; a.m.f., "Baḥr al-Rûm", a.e., I, 934-936.

MUSTAFA L. BİLGE

el-OKYÂNÜSÜ'İ-BASÎT

(الوقيانوس البسيط)

Fîrûzâbâdî'nin *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ* adlı Arapça sözlüğünün Mütercim Âsım Efendi (ö. 1819) tarafından yapılan ve *Kâmus Tercümesi* diye bilinen Türkçe tercümesinin asıl ismi (bk. el-KÂMÜSÜ'İ-MUḤÎT).

OKYAR, Ali Fethi

(1880-1943)

Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşı, Türk siyaset adamı.

29 Nisan 1880'de bugün Makedonya sınırları içerisinde kalan Pirlepe'de doğdu. Babası Osmanlı Hariciye Nezâreti'nde memurluk yapan İsmâil Hakkı Bey'dir. Sekiz yaşına kadar Pirlepe'de kaldı. İlk öğrenimini Manastır'da yaptı (1891). Rüşdiye ve Manastır Askerî İdâdîsi'ndeki tahsilini de burada bitirdikten sonra (1897) 1898'de İstanbul'da bulunan Mekteb-i Harbiyye'ye girdi. Hacı Dâvut gemisiyle Manastır'dan İstanbul'a gelen, içlerinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu on yedi öğrenci arasında yer aldı. Mustafa Kemal ile Manastır'da askerî idâdî esnasında başlayan dostlukları ileri yıllarda da giderek artarak devam edecektir. Harbiye sıralarında II. Abdülhamid'in baskıcı yöntemine karşı okulda bazı arkadaşlarıyla birlik kurarak İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin taraftarları arasına katıldı. Jön Türkler'in yabancı postahaneler varisatıyla ülkeye soktuğu yasak yayınlardan etkilendi. Nâmik Kemal ve Tevfik Fikret'in şiirlerini ezberledi. Özellikle Harbiye döneminde Nâmik Kemal'in vatan ve hürriyet ideallerine dayanan düşünceleri Ali Fethi Bey'e çok tesir etti. 1901'de Harbiye'den mezun olduktan sonra kurmay sınıfına ayrıldı ve buradan 1904'te mezun oldu. Aynı yıl merkezi Selânik'te bulunan üçüncü Ordu'nun kadrosunda kurmay yüzbaşı olarak göreve başladı. Ali Fethi Bey'in sınıf arkadaşları arasında Ali Fuad Paşa (Erdem), Cafer Tayyar Eğilmez Paşa, Galatalı Albay Şevket, Karakol Cemiyeti'nin kurucularından İttihatçı Albay Kara Vâsîf Bey, Mustafa Muğlalı Paşa, İttihatçı şeflerinden Enver ve Hâfız Hakkı paşalar gibi önemli simalar vardır. Üçüncü Ordu'ya bağlı 13. Süvari Alayı'nda ilk kıta hizmetine başladı. Oluşturulan Manastır Mıntıka Komutanlığı'na bağlı olarak Edirne, Kesriye, Naslıç,

Selânik gibi bölgelerde Enver Bey ve Kâzım Karabekir'le birlikte eşkiya takibatında bulundu. 1908'de II. Meşrutîyet'in ilânına kadar bu görevde kalan Fethi Bey, bu yıllar içerisinde İttihat ve Terakkî Fırkası'nın askerî kanadına da resmen katılmış oldu. Meşrutîyet'in ilânından bir gün önce (23 Temmuz 1908) Selânik'te Manyasizâde Refik Bey'in evinde İttihat ve Terakkî'nin Selânik şubesinin yaptığı toplantıya iştirak etti ve cemiyetin meşrutîyeti ilân ettirmede asıl amacının ne olacağı yönündeki beyannâmeyi Talat Paşa'nın teklifi üzerine bizzat kaleme aldı.

Otuzbir Mart Vak'ası sebebiyle Selânik'ten gelen Hareket Ordusu'nun kurmayları arasında Ali Fethi Bey de vardı. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin (27 Nisan 1909) ardından zorunlu ikamet yeri olan Selânik'teki Alatinî Köşkü'ne sevkî için oluşturulan muhafız birliğinin başında yer aldı. Selânik'teki görevi esnasında II. Abdülhamid'in şahsî servetinin elinden alınarak ordu hesabına geçirilmesi muamelesinde aktif bir şekilde çalıştı. İstanbul'da İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin üyeleri arasında iktidar kavgasının kızışması ve askerlerin ya siyaseti ya da askerliği seçmesi yönünde bir kararın uygulamaya sokulması üzerine Ali Fethi Bey Paris'e ataşemiliter olarak gönderildi (1910). Burada Büyükelçi Rifat Paşa ile çok iyi anlaştı ve 1911 yılına kadar görevini sürdürdü. O yıllarda pek çok silâh arkadaşının aksine siyaseti tercih etmedi. Bu arada Fransız demokrasisini ve parlamenter yapısını araştırdı; böylece daha sonraki yıllarda siyasî hayatında yolunu çizerek olan liberal anlayışın temellerini atmış oldu. 1911 Eylülünde İtalyanlar'ın Trablusgarp'ı işgal etmesi üzerine Tunus'tan sınırı geçerek bölgenin korunmasında yararlı faaliyetlerde bulundu. Balkan Savaşı çıkınca (1912) Boğazlar'ı savunmak için Bolayır'da kurulan Bahr-i Sefid Boğazı Kuvâ-yı Mürettebesi'nde kurmay başkanı olarak çalıştı. Ayrıca Arnavutluk'taki İpek cephesinde Abdullah Paşa'nın maiyetinde kurmay başkanı sıfatıyla bulundu ve Talat Paşa'nın önerisi üzerine 1912'de Manastır'dan İttihat ve Terakkî Fırkası adına Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na milletvekili olarak girdi. Bu arada İttihat ve Terakkî Fırkası'nın genel sekreterliğine getirildi. Yunanlılar'ın Selânik'i işgali kesinleşince II. Abdülhamid'in İstanbul'a getirilmesi görevi kendisine verildi. Abdülhamid'in bir Alman gemisiyle geri getirilip Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirilmesini (1 Kasım 1912) temin etti. Bâbiâli Baskını'ndan sonra İttihatçıların iktidarı kesin biçimde ele ge-